

Ungdomsgrupp som stöd för transition
Utarbetande av en strukturerad insats för
ungdomar med autismspektrumtillstånd

Verksamhet: Barn- och ungdomshabiliteringen
Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne

Enhetschef: Lisbeth Bengtsson

Projektansvariga: Psykolog Lissen Alm
lissen.alm@skane.se

Logoped Olivia Almarker
olivia.almarker@skane.se

Kurator Margareta Nordahl
margareta.nordahl@skane.se

Handledare vid FoU-enheten: Forsknings- och utvecklingsledare
Åsa Waldo

Utgivning: Januari 2014

ISBN: 978-91-7261-271-6

Layout: Ulla Götesson

FoU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom vår förvaltning. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoU-enheten för att få ytterligare information.

Läs mer på vår hemsida www.skane.se/habilitering/fou

Sammanfattning

Syftet med studien var att utarbeta en strukturerad gruppinsats som stöd för ungdomars transition. Målgruppen var ungdomar i åldern 13-18 år med autismspektrumtillstånd utan utvecklingsstörning. Med utgångspunkt i tidigare erfarenheter samt tidigare studier preciserades tre områden som särskilt viktiga för målgruppens transition; socialt samspel, självbild/funktionsnedsättning och inför vuxenlivet. Insatsen innehöll moment som föreläsningar kring olika teman, värderings- och samarbetsövningar, diskussioner samt aktiviteter för att träna socialt samspel. Insatsen utvärderades muntligen vid varje tillfälle samt skriftligen vid det avslutande tillfället. Spontana reflektioner från ungdomarna samt ledarnas iakttagelser noterades fortlöpande.

Resultaten visar att både programmets innehåll och olika moment fungerade väl som utgångspunkt för insatsen, men behövde anpassas efter ungdomarnas behov och förutsättningar. Det sociala samspelet och kamratrelationerna mellan ungdomarna utvecklades genom olika aktiviteter och övningar och det är tydligt att gruppen fyllde en funktion som socialt forum för ungdomarna. Samtalen om funktionsnedsättning och inför vuxenlivet fick ungdomarna att börja reflektera kring sig själva, sin funktionsnedsättning och sin framtid, vilket på sikt kan leda till bättre självkänedom. Som förbättringsförslag föreslås att insatsen erbjuds i två steg, där steg ett ägnas åt att bygga grunden för det sociala samspelet och steg två ägnas mer åt transition och social färdighetsträning.

Innehållsförteckning

Förord	5
Bakgrund	6
Syfte	8
Metod	8
Beskrivning av insatsen	8
Deltagare.....	9
Etiska överväganden.....	9
Materialinsamling och analys	9
Resultat och diskussion	9
Slutsatser	12
Implementering	13
Referenser	14
Bilaga 1	15
Bilaga 2	19

Förord

Habiliterings- och hjälpmedelsdivisionens vision är att stärka ett gott liv utifrån egna val. Vi ska med professionella insatser göra livet mera möjligt för barn, ungdomar och vuxna med varaktig funktionsnedsättning. I samarbetet mellan Forsknings- och utvecklingsenheten och verksamheterna sker en ständig granskning av rådande metoder och utprovning av nya metoder för att kontinuerligt kunna förbättra kvaliteten i de olika habiliteringsinsatserna.

Forsknings- och utvecklingsenheten har ansvar för att driva och utveckla kunskap utifrån det kunskapsbehov som finns inom divisionen genom att utveckla ny kunskap inom habiliterings- och hjälpmedelsområdet, sprida kunskap om funktionsnedsättning, skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande samt att stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling.

FoU-rapporterna utgår från en frågeställning från praktiken, som relateras till aktuell forskning samt professionell erfarenhet och som leder vidare till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

Arbetet med en FoU-rapport medför att det kritiska tänkandet utvecklas. Den praktiska erfarenheten värderas gentemot generell kunskap/forskning och förståelsen för praktiken växer. Meningen är att varje enskild FoU-rapport ska bidra till att verksamheten vilar på bästa tillgängliga kunskap inom områdena habilitering, rehabilitering och hjälpmedel.

I detta arbete har en strukturerad gruppinsats för ungdomar med autismspektrumtillstånd utarbetats. Insatsen syftar till att stödja ungdomarnas transition och vuxenblivande. Projektet har genomförts av leg. psykolog Lissen Alm, leg. logoped Olivia Almarker och kurator Margareta Nordahl vid Barn- och ungdomshabiliteringen Malmö med Lisbeth Bengtsson som enhetschef. Projektet har genomförts med stöd från verksamhetschef Margareta Nilsson och delvis finansierats med FoU-medel. Forsknings- och utvecklingsledare vid FoU-enheten fil dr Åsa Waldo har varit handledare.

Vi riktar ett tack till de ungdomar som deltog i insatsen och som delade med sig av sina erfarenheter.

Malmö i januari 2014

Pernille Holck

Leg logoped, dr med vet

Chef för Forsknings- och utvecklingsenheten Habilitering & Hjälpmedel

Bakgrund

Habiliteringens målsättning i Region Skåne är att personer med funktionsnedsättningar ska stärkas i sina möjligheter att få ett gott liv med delaktighet och aktivitet. För Barn- och ungdomshabiliteringen (Bou) är strävan att stödja ungdomarna till att kunna möta vuxenlivet med självrespekt och kunna vara aktiva i viktiga livsval. Föreningen Sveriges Habiliteringschefer har låtit utforma ett nationellt habiliteringsprogram kring transition (Karlsson, von Schantz, Ingbrant & Rudervall, 2011). I rapporten definieras *transition* som övergång och beskriver processen att växa upp och flytta fokus mellan två världar. Det är viktigt att se övergången till vuxenlivet och en ökad autonomi som en långsiktig process.

Karlsson m.fl. (2011) betonar att det är viktigt att förberedelserna inför vuxenlivet börjar tidigt och att man gör upp planer som är realistiska, positiva och speglar ungdomens förväntningar och hopp. Transitionen kan vara svårare för ungdomar med funktionsnedsättning eftersom de ofta är mer beroende av stöd från omgivningen för att kunna leva ett självständigt liv. Enligt Karlsson m.fl. finns ett antal livskunskaper som är viktiga att tillägna sig för att lyckas med transitionen. De lyfter fram ungdomarnas självbild, föräldrar och andra i deras omgivning, samhället i stort, studier och arbete samt fritid som centrala områden för livskunskaper. Ungdomarnas livskunskaper kan exempelvis stärkas genom att de får lära sig mer om sin funktionsnedsättning, att de får kunskap om hur arbetsliv och bostadsmarknad fungerar och att de får tillfälle att ställa frågor kring sex och samlevnad. De områden som lyfts som centrala stämmer väl överens med de som preciserats som avgörande för ungdomars transition av *Bloorview Kids Rehab* i Kanada och som omarbetats till svenska förhållanden av Landstinget i Uppsala län & RBU (2007) – Allt om dig själv, Hemma, I skolan, Livet på din hemort och Vänskap och relationer. I en studie vid Bou i Region Skåne användes dessa teman med framgång för en grupp ungdomar 13-16 år med lindrig utvecklingsstörning, rörelsehinder eller en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (FoU-rapport 9/2013).

Enligt Bernard, Harvey, Potter & Prior (2001) har personer med funktionsnedsättning färre sociala relationer än andra. Detta kan i viss utsträckning förklaras av att de ofta ingår i färre sociala sammanhang. När det gäller personer med Aspergers syndrom kan det konstateras att många har svårt att skapa och behålla nära relationer, trots att de vill (Larsson Abbad, 2007). Det handlar alltså inte om bristande intresse för relationer utan begränsad förmåga. För ungdomar med autismspektrumtillstånd kan transitionen vara särskilt svår eftersom en central del i diagnosen är brister i förståelse av andras tankar och därmed svårigheter i socialt samspel. De sociala svårigheterna för ungdomarna är tydligast i kontakten med jämnåriga. En konsekvens är att många av dem blir ensamma och isolerar sig i hemmet där de ofta är ensamma med sina tankar kring sina svårigheter och sin situation. Precis som andra ungdomar utan funktionsnedsättning har de funderingar gällande skola, framtid och relationer. Skillnaden är att deras förmåga att samtala kring detta ofta är begränsad (Attwood, 2008).

Barn- och ungdomshabiliteringen i Malmö arbetar sedan tidigare individuellt med ungdomar med autismspektrumtillstånd kring deras funktionsnedsättning och vilka tankar den väcker. Enskilda samtal erbjuds i syfte att den unge ska förstå och få mer kunskap om sin funktionsnedsättning och sina resurser såväl som sina svårigheter. Eftersom de sociala svårigheterna är centrala har man i samtalen ofta fokus på socialt samspel samt på att ge stöd för autonomi och vuxenblivande, transition. Att arbeta med individuella insatser har fördelen att det går att fördjupa sig i den enskildes speciella livssituation och funderingar, men nackdelen att det är tids- och resurskrävande. Ibland kan det också vara svårt att motivera ungdomarna att komma till habiliteringen.

För att stötta ungdomar med autismspektrumtillstånd i deras sociala utveckling och kompisrelationer har man på många barn- och ungdomshabiliteringar i Sverige erbjudit insatser i form av gruppträffar på olika sätt. De har haft olika fokus, t.ex. syfte att träna sociala och kommunikativa färdigheter eller att stödja en ökad självkänsla genom att ungdomarna får prata om sina problem och dela tankar kring styrkor och svagheter med andra i en accepterande miljö. Det finns även exempel på studier av gruppverksamhet i andra länder, exempelvis grupper för ungdomar med Aspergers syndrom som syftar till att göra det möjligt att umgås med andra ungdomar i samma situation, att dela tankar och intressen (Weidle, Bolme & Hoeyland, 2006). Denna studie visade positiva resultat med nöjda ungdomar och föräldrar.

Även erfarenheter från tidigare gruppinsatser inom Bou Malmö visar att ungdomar har stor glädje av varandras åsikter och erfarenheter. Insatserna har haft som syfte att ge dem möjlighet att träna och utveckla sitt sociala samspel med hjälp av bl.a. olika övningar. Gruppinsatserna har fått positiv respons från ungdomarna och de har uppskattat att träffa varandra. Med denna utgångspunkt är tanken att utveckla detta arbetssätt genom att arbeta mer målinriktat och strukturerat. Inom ramen för projektet har därför ett program för en gruppinsats som stöd för transition utarbetats. Med ett tydligare och mer strukturerat upplägg av insatsen blir det möjligt att se fördelar och brister med olika moment såsom föreläsningar, diskussioner, övningar och aktiviteter.

Ett övergripande mål för en habiliteringsinsats är att förbättra deltagarens livskvalitet (Socialstyrelsen, 2008). Det är därmed viktigt att beakta begreppet livskvalitet även när man talar om transitionsarbete. Socialstyrelsen framhåller fyra kriterier på livskvalitet: 1) Hälsa, 2) Aktiviteter som den enskilde prioriterar, 3) Kontakter med andra, och 4) Självbild och trygghet. Med utgångspunkt från dessa kriterier samt vad som enligt genomgången av tidigare studier ovan är centralt för ungdomars transition kan tre huvudsakliga områden preciseras; socialt samspel, självbild/funktionsnedsättning samt inför vuxenlivet som samlar ämnen som skola/arbete, boende, fritid, relationer, sex och samlevnad.

Syfte

Syftet är att utarbeta en strukturerad gruppinsats som stöd i transitionen för ungdomar med autismspektrumtillstånd utan utvecklingsstörning.

Viktiga frågeställningar är hur upplägget/olika moment fungerar vad gäller områdena:

- Socialt samspel
- Självbild/funktionsnedsättning
- Inför vuxenlivet

Metod

Beskrivning av insatsen

Samtal i grupp har genomförts på enheten tidigare och med utgångspunkt i erfarenheterna från dessa har ett program utarbetats (Bilaga 1). Detta program har ett strukturerat innehåll med olika teman som enligt tidigare erfarenhet samt tidigare studier är viktiga att ta upp med ungdomarna för att föra deras transitionsprocess framåt. Programmet innehåller olika moment – föreläsningar, övningar, diskussioner och aktiviteter – för att på olika sätt öka ungdomarnas förståelse och kunskap samt ge dem möjlighet att träna sina färdigheter. Inom ramen för projektet har detta strukturerade program provats.

Insatsen pågick under hösten 2011. Gruppträffarna genomfördes under två timmar varannan vecka vid nio tillfällen. Innan insatsen startade fick gruppdeltagarna hemskickat en översiktlig plan över vad träffarna skulle komma att innehålla. Varje tillfälle hade en tydlig struktur med information om vad kvällen skulle innehålla. Detta presenterades muntligt med visuellt stöd.

Träffarna innehöll olika moment som är kopplade till de olika områden som preciserades ovan; socialt samspel, självbild/funktionsnedsättning samt inför vuxenlivet. Det hölls två *föreläsningar* av externa föreläsare; en representant för RFSU pratade om sex och samlevnad och representanter för unga vuxna med autismspektrumtillstånd berättade om sina egna erfarenheter. Andra träffar koncentrerades kring områdena funktionsnedsättning och inför vuxenlivet. Vid dessa träffar var det en psykolog som höll i samtalet om funktionsnedsättning och en kurator som höll i samtalet om viktiga livskunskaper inför vuxenlivet; bl. a. fritid/kamratrelationer, boende, ekonomi och studier. Vidare ingick *aktiviteter* som grillning, besök på Laserdome och filmvisning. Olika *övningar* användes under träffarna. Värderingsövningarnas syfte var att få ungdomarna att reflektera över sig själva som person, sin funktionsnedsättning och de egna tankarna inför vuxenlivet. Dessa diskussioner fördjupades vid föreläsningstillfällena och med att se filmen ”I rymden finns inga känslor” som handlar om en ung man med Aspergers syndrom. För att träna socialt samspel och få deltagarna att se varandra användes bl.a. samarbetsövningar. Fördelen med samarbetsövningar är att de är strukturerade och därmed förutsägbara. Detta underlättar samspelet för ungdomar med autismspektrumtillstånd. En annan fördel är att alla förväntas vara med.

Det fanns även tid för icke strukturerad social samvaro i samband med fikastunder. Även de mer ostrukturerade och fria aktiviteterna som fikastunder, besök på Laserdome, filmvisning och grillning ingick i den sociala träningen. Fördelarna med dessa moment är att ungdomarna själva får söka kontakt och föra samtal på eget initiativ.

Deltagare

En inbjudan skickades till alla 13-18 åringar i teamet inom målgruppen ungdomar med autismspektrumtillstånd utan utvecklingsstörning. 21 personer anmälde sig, men tre uteblev helt och två hoppade av efter ett tillfälle utan att ange något skäl. Gruppen bestod alltså av 16 personer i åldern 13-18 år som inte tidigare varit med på gruppträffar. Två flickor och 14 pojkar deltog i insatsen.

Etiska överväganden

Det var helt frivilligt att medverka i insatsen. Ungdomarna och deras föräldrar blev i inbjudan informerade om att insatsen skulle utvärderas och rapporteras, men att de var garanterade anonymitet. Under och efter en insats av den här typen kan det finnas en risk att någon ungdom utvecklar ett sämre psykiskt mående eftersom det kan vara påfrestande att samtala om sin funktionsnedsättning. Ansvariga medarbetare var medvetna om detta och beredda att under projektets gång sätta in insatser vid behov.

Materialinsamling och analys

Insatsen utvärderades muntligen vid varje tillfälle genom att ungdomarna vid slutet av träffen fick bedöma de olika aktiviteter och moment de just medverkat i. Vid sista tillfället fick ungdomarna dessutom skriftligen ge sin syn på insatsen i sin helhet (Bilaga 2). Spontana reflektioner från ungdomarna samt ledarnas iakttagelser av det sociala samspelet noterades fortlöpande.

Resultaten bygger på en samlad analys av ungdomarnas muntliga och skriftliga synpunkter samt ledarnas observationer.

Resultat och diskussion

Syftet med studien var att utarbeta en strukturerad gruppinsats som stöd i transitionen för ungdomar med autismspektrumtillstånd utan utvecklingsstörning. Med utgångspunkt i tidigare studier preciserades tre områden som särskilt viktiga för målgruppens transition; socialt samspel, självbild/funktionsnedsättning samt inför vuxenlivet. Upplägget och de olika momenten i gruppinsatsen utvärderades med hänsyn till dessa områden.

Vad gäller det sociala samspelet kunde det efter några gånger observeras att ungdomarna berättade mer om sig själva för varandra. Känslan av att höra ihop tycktes öka för varje tillfälle. Detta framkom bland annat i användandet av fler uttryck som "vi", "tillsammans", "vänner". En av deltagarna uttryckte det såhär: *"Detta är livet. Att få sitta här med vänner och titta på film"*. De kan konstateras att gruppträffarna har gett något annat än vad ett individuellt samtal kan ge.

Efter att ha lyssnat på föreläsningen av unga vuxna med autismspektrumtillstånd märktes exempelvis en ökad social aktivitet. De pratade mycket med varandra och hade många frågor till föreläsarna. Många sa att de kände igen sig i föreläsarnas beskrivning av sig själva och sin funktionsnedsättning. De kände igen utanförskapet som upplevs i skolan som t.ex. mobbing. En av deltagarna vände sig till en annan när denne uttryckte sin ensamhet och bekräftade honom: *"Jag vet precis hur det känns, jag är också ensam"*.

När det gäller att få ungdomarna att reflektera över sin självbild/funktionsnedsättning som ett steg i transitionsprocessen var upplägget i form av gruppträffar en medveten strategi. Det kunde noteras att några av ungdomarna kunde koppla informationen om diagnos till sina egna svårigheter och känna igen sig i varandra. Några uttryckte väldigt tydligt att de inte tyckte om att ha en diagnos, de kände inte alls igen sig. Detta resonemang anses också positivt då det bidrar till diskussionen om funktionsnedsättning och alla får jämföra sig med varandra och utbyta tankar.

Den diskussion som uppstod efter att ha sett filmen "I rymden finns inga känslor" synliggjorde dessa blandade känslor inför sin egen funktionsnedsättning. Flera kände igen sig, några gjorde inte det. Vissa blev kränkta och tyckte personskildringen var överdriven, medan någon fann stor tröst i att se den och hade sett den flera gånger tidigare.

Temat inför vuxenlivet fanns som en röd tråd under hela gruppinsatsen. Tankar väcktes hos ungdomarna kring framtiden, t.ex. när de unga vuxna med autismspektrumtillstånd berättade om sina liv. Deras erfarenhet av att studera, flytta hemifrån och att arbeta gav ungdomarna nya idéer och många frågor ställdes. Detta följdes upp av gruppledarna vid andra tillfällen med frågor och värderingsövningar. Frågelådan användes av gruppledarna bl.a. för att starta sådana diskussioner. Ungdomarna själva lade förslag i lådan mera kring ämnen de gillade att tala om, t.ex. dataspel och filmer. Flera hade klara tankar om hur man kan skaffa egen lägenhet, vad de hoppades kunna studera eller arbeta med i framtiden. De berättade gärna för varandra och delade med sig av sin kunskap. Vid gruppstillfället kring sex och samlevnad var ungdomarna mycket engagerade. Det var uppenbart att många saknade konkret sexualkunskap medan andra hade tankar om hur man skulle kunna hitta någon att leva med i framtiden.

Det kan konstateras att det strukturerade programmet för gruppinsatsen var en bra grund att utgå ifrån. En viktig erfarenhet från projektet är dock att det krävs flexibilitet under gruppstillfällena så att innehållet kan anpassas efter deltagarnas behov och förutsättningar. Deltagarna har också själva haft frihet att anpassa sitt deltagande. Exempelvis valde en deltagare att använda sina hörlurar när han behövde avskärma sig. En annan valde att sätta sig utanför gruppen, ofta en bit bort, samtidigt som han var med i diskussionerna. Attwood (2000) betonar vikten av att anpassa upplägg och material efter individens kognitiva förmågor. Det kan vara bra att t.ex. ge individerna visuellt stöd. Det är också viktigt att tänka på att individer med autismspektrumtillstånd tar längre tid på sig att processa social information. I det här fallet fick upplägget för gruppträffarna anpassas utifrån gruppens ålder och mognad. Den undersökta gruppen hade en genomsnittsålder på 14 år medan de tidigare grupper som programmet utfor-

mats efter har haft fler äldre ungdomar. Alla teman som finns i programmet togs upp med ungdomarna under gruppträffarna, men de fick introduceras och diskuteras i en mer konkret form istället för i form av föreläsningar. Exempelvis genomfördes samtalen om *inför vuxenlivet* och *funktionsnedsättning* i större utsträckning än planerat med hjälp av påståenden, värderingsövningar och diskussion.

I värderingsövningarna kunde ungdomarna uttrycka mer tankar om framtiden. De tycktes kunna lyssna och få idéer av varandra. Många av deltagarna hade en uppfattning om vad de ville jobba med och hur de ville bo i framtiden. De diskuterade också att det var viktigt med en inkomst för att kunna klara sig. Några hade en uppfattning om hur man söker jobb och boende, medan andra inte ännu tycktes ha tänkt på detta. Värderingsövningar visade sig vara en väl fungerande metod för att få igång en diskussion ungdomarna emellan. En förklaring till det kan möjligtvis vara att deltagarna fick vara fysiskt aktiva genom att ställa sig på olika punkter på en skala. Det blev då visuellt tydligt var och en stod i sin åsikt. Några ungdomar har under de flesta övningarna inte själva uttryckt sig muntligt, men ändå varit med och visat sin åsikt genom var de placerade sig på skalan. En annan förklaring kan vara att man kommer ifrån det vanliga sättet att samtala d.v.s. att sitta mitt emot varandra med ögonkontakt och prata.

När det gäller samarbetsövningarna fungerade de bra. Bland annat fick ungdomarna bygga tidningstorn, göra Kims lek och placera sig efter ålder och längd. En tydlig rollfördelning utkristalliserades under övningarna. Några tog ledarroller, ett fåtal var helt passiva och andra bara delvis med. Det som var anmärkningsvärt, utifrån funktionsnedsättningens grundproblem, var att ett flertal av deltagarna tog initiativ till att få med de personer som var helt passiva i uppgiften. Således var övervägande delen av gruppen involverade i samarbetsövningarna.

Det är tydligt att gruppträffarna har fyllt ett socialt behov. Under de mer fria aktiviteterna kunde det efter tre till fyra gånger märkas att ungdomarna blev frimodigare och pratade allt mer med varandra. De gav varandra sina telefonnummer eller kontaktuppgifter för att kunna spela onlinespel tillsammans eller nå varandra på sociala medier. Vissa bestämde också att de skulle träffas utanför gruppen. Det är tydligt att kombinationen av strukturerade och mer fria aktiviteter har bidragit till att ungdomarna tagit kontakt med varandra. I de strukturerade aktiviteterna har de fått hjälp att lära känna varandra, vilket har varit en grund för att sedan själv kunna utveckla kontakten i den fria aktiviteten.

Generellt går det att konstatera att gruppen tog relativt lång tid på sig att ”komma igång”, vilket hänger samman med att socialt samspel och förmågan att knyta kontakter är svårare för ungdomar med autismspektrumtillstånd. En slutsats är därför att gruppinsatsen borde vara längre och t.ex. sträcka sig över två terminer istället för över en. De effekter på ungdomarnas autonomi, som kunde noteras under gruppträffarna, har blivit ännu mer märkbara i efterföljande grupp, i vilken många av projektets ungdomar fortsatt. En sannolik förklaring till detta är att ungdomarna får längre tid på sig att lära känna varandra och att repetition av olika moment ökar deras trygghet. Förslagsvis skulle gruppinsatsen delas i två steg

där steg ett ägnas åt att bygga grunden för det sociala samspelet med hjälp av de olika momenten i programmet och steg två ägnas mer åt transition och social färdighetsträning. Ett nytt material som skulle kunna användas är metoden ”Kontakt” (Bölte & Choque-Olsson, 2011). Materialet är konkret med fokus på kommunikation och social interaktion vid autismspektrumtillstånd.

En förutsättning för att ungdomarna kunnat komma till gruppträffarna har varit att deras föräldrar skjutsat dem dit. Föräldrarna har varit mycket motiverade till att deras ungdomar ska få träffa andra ungdomar. Det är således svårt att uttala sig om ungdomarnas egna genuina intresse i att komma till gruppen. Samtidigt är det tydligt att ungdomarna varit glada och intresserade under grupptillfällena och deras synpunkter på insatsen är överlag positiva. Framför allt tycker de att det var bra att den gav möjlighet att träffa andra ungdomar. Vissa lyfter även fram att det var bra att få prata om olika ämnen. De har svårt att se något som varit dåligt. De flesta av dem skulle vilja ha en fortsättning på gruppen. Förslagsvis skulle man då kunna bowla, åka gokart och tala om fler ämnen, men den övervägande delen av dem har inga konkreta förslag på aktiviteter. I andra studier där man haft grupper med liknande syfte kan man se att både föräldrar och ungdomar är nöjda med gruppinsatserna och ser den sociala gemenskapen som något viktigt och något som utvecklat ungdomarnas självförtroende (Attwood, 2000; Weidle m.fl., 2006). I detta projekt är det också tydligt att gruppträffarna fungerat mer som ett socialt forum än ett lärande kring t.ex. transition och funktionsnedsättning.

Slutsatser

Resultaten tyder på att det strukturerade programmet fungerade väl som utgångspunkt för insatsen. De områden som ingick – socialt samspel, självbild/funktionsnedsättning och inför vuxenlivet – var relevanta för de deltagande ungdomarna. Det kan också konstateras att blandningen av olika moment såsom föreläsningar, diskussioner, övningar och aktiviteter gjorde det möjligt att fördjupa samtalen kring de centrala områdena. Vissa anpassningar av programmet var nödvändiga med hänsyn till ungdomarnas behov och förutsättningar, exempelvis fick vissa föreläsningar mer karaktär av diskussion och övning.

Det är tydligt att samtalsgruppen fyllde en social funktion för ungdomarna och det gick att notera en ökad aktivitet i det sociala samspelet. Ungdomarna fick öva sig i att uttrycka sina egna tankar och lyssna på andras funderingar kring liknande livssituationer. Samtalen om funktionsnedsättning och inför vuxenlivet fick dem att börja reflektera kring sig själva, sin funktionsnedsättning och sin framtid, vilket på längre sikt kan bidra till en ökad självkänedom.

Som förbättringsförslag föreslås att insatsen erbjuds i två steg, där steg ett ägnas åt att bygga grunden för det sociala samspelet och steg två ägnas mer åt transition och social färdighetsträning.

Implementering

Resultatet visar betydelsen av strukturerade program i grupp för barn och ungdomar med autismspektrumtillstånd. Detta ligger i linje med resultaten i en forskningsöversikt (FoU-rapport 13/2013) som visar att social färdighetsträning i grupp är en effektiv metod för att uppnå förbättrad social förmåga. Fördelen med att det finns ett strukturerat program är även att det synliggör vilka insatser som riktas till målgruppen och skapar tydlighet kring insatsens innehåll. Detta har redan gett upphov till ytterligare insatser i form av riktade samtalsgrupper.

Ambitionen är att gruppinterventionen ska erbjudas ungdomar med autismspektrumtillstånd fortsättningsvis och då vara tillgänglig oavsett var i Skåne man bor. Eventuellt utvecklas insatsen enligt förbättringsförslaget till att bestå av två delar med grundläggande respektive fördjupande innehåll.

Referenser

Attwood, T. (2008). *Den kompletta guiden till Aspergers syndrom*. Stockholm: Cura bokförlag och Utbildning AB.

Attwood, T. (2000). Strategies for Improving the Social Integration of Children with Asperger Syndrome. *Autism*, 4(1): 85-100.

Bernard, J., Harvey, V., Potter, D. & Prior, A. (2001). *Ignored or ineligible? The reality for adults with autism spectrum disorders*. London: The National Autistic Society.

Bölte, S. & Choque-Olsson, N. (2011). *Kontakt Social färdighetsträning i grupp med fokus på kommunikation och social interaktion vid autismspektrumtillstånd enligt Frankfurtmodellen*. Stockholm: Hogrefe Psykologiförlaget AB.

FoU-rapport 9/2013 *Framåt Marsch – en habiliteringsinsats för att stärka ungdomars vuxenblivande*. Av Elisabeth Bergqvist & Annelie Cederblad. FoU-enheten, Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne.

FoU-rapport 13/2013 *Social färdighetsträning i grupp för barn och ungdomar med autism*. Av Linda Kulneff. FoU-enheten, Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne

Karlsson, I., von Schantz, I., Ingbrant, K. & Rudervall, U. (2011). Nationellt habiliteringsprogram för att understödja unga vuxna i processen till ett eget liv och till delaktighet i samhället. Rapport från Föreningen Sveriges Habiliteringschefer.

Landstinget i Uppsala län & RBU (2007) *Ge mig vingar som bär – om transitionsprocessen mot vuxenlivet*. Slutrapport 2007/071 till Allmänna arvsfonden.

Larsson Abbad, G. (2007). *Aspergern, det är jag: En intervjustudie om att leva med Asperger syndrom* Doktorsavhandling vid Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Filosofiska fakulteten.

Socialstyrelsen (2008). *Samverkan i re/habilitering – en vägledning*. Västerås: Edita Västra Aros.

Weidle, B., Bolme, B. & Hoeyland, A. (2006). Are Peer Support Groups for Adolescents with Asperger's Syndrome Helpful. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 11(1): 45-62.

Tillfälle 1: Introduktion och lära känna varandra

Presentation av gruppledarna och introduktion av insatsens innehåll:

- Gruppledarna presenterar sig.
- Praktisk information (fika varje gång, kolla om någon har allergier, ringa och meddela om man inte kan komma, regler för gruppen).
- Deltagarna får ett schema över och en genomgång av vad som ska hända vid de olika tillfällena.

Deltagarna presenterar sig:

- Fylla i sina egna namnlappar.
- Presentationsrunda med bildstöd (Laminerad A4 med: jag heter X, jag är X år och går i X-skolan).
- Ledarna informerar att vi gärna ser att man presenterar sig, men att man inte måste om man inte vill. Vill man inte säga något skickar man bara vidare bildstödet.

Samarbetsövningar:

- Bygga tidningstorn tillsammans med tidningar, tejp mm.
- Stå på led och dela in sig efter t.ex. ögonfärg, längd, född vilken månad/vilken dag.

Värderingsövning:

- Material: 3 laminerade A4 (grönt 'ja'/rött 'nej'/vitt 'vet inte'), A4 med olika värderingsövningar.
- De laminerade A4orna läggs ut i olika delar av rummet
- Ledarna går igenom hur övningen går till och visar exempel – man ska gå och ställa sig på det A4 som motsvarar ens svar på ett givet påstående.
- Ledarna ger återkoppling under övningen – t.ex. "är det någon som vill berätta hur de tänker/varför de har ställt sig på ett visst ställe?"

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande gruppstillfälle.

Tillfälle 2: Grillning

Aktiviteter:

- Kubb
- Mumie. Material: toarullar. En deltagare rullas in i toapapper av sina lagkamrater på tid.
- Hoppa säck. Material: säckar. Hoppa så fort som möjligt i en säck längs en bana.
- Irländsk julafton. Material: pinne. Springa fram till en pinne, springa 10 varv runt med pannan mot pinnen sedan tillbaka.

- Potatis på sked. Material: skedar, potatisar. Deltagarna springer med en potatis på sked.
- Hela havet stormar. Material: CD-spelare med batterier. CD-skiva, laminerad A4-ark som man ställer sig på när musiken tystnar. Ett A4 plockas bort efter varje omgång.

Frågelåda:

- Både deltagarna och ledarna har skrivit ämnen som de vill prata om på lappar och lagt i frågelådan.
- Den som vill drar en lapp. Antingen pratar man om ämnet själv, eller så frågar man om någon annan vill prata om det, eller så tar man en ny lapp.

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande grupptillfälle:

- Ledarna informerar att det nästa gång blir besök av två unga vuxna med autismspektrumtillstånd.

Tillfälle 3: Unga vuxna berättar om sina erfarenheter

Föreläsning av två unga vuxna med autismspektrumtillstånd

- 30 minuters föredrag vardera.

Fika och frågestund:

- Deltagarna får möjlighet att fråga föredragshållarna om sådant de undrar över.

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande grupptillfälle:

- Ledarna informerar att det nästa gång blir föredrag och samtal om funktionsnedsättningen.

Tillfälle 4: Om funktionsnedsättningen

Samtal om förra tillfället:

- Ledarna tar upp om någon har några tankar/funderingar om föredragen.

Föreläsning/diskussion om funktionsnedsättningen med psykolog från verksamheten.

Fika och samtal om funktionsnedsättning:

- Deltagarna tar upp sina egna tankar och funderingar kring funktionsnedsättning. Diskussion.

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande grupptillfälle:

- Ledarna informerar att det nästa gång blir Laserdome och att det då är väldigt viktigt att man kommer i tid, för att inte missa taxin.

Tillfälle 5: Laserdome

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande grupptillfälle:

- Ledarna informerar att det nästa gång blir filmvisning: "I rymden finns inga känslor".

Tillfälle 6: Filmvisning

"I rymden finns inga känslor" (kortversion):

- 28 minuter filmvisning på Smartboard.
- Diskussion om innehållet i filmen.

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande grupptillfälle:

- Ledarna informerar att det nästa gång kommer att vara tema "inför vuxenlivet".

Tillfälle 7: Inför vuxenlivet

Föreläsning/diskussion om inför vuxenlivet/transition med kurator från verksamheten.

- Material: Ystadmaterialet (Inför vuxenlivet, informationsskrift från Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne).

Fika och frågestund:

- Frågor kring vuxenlivet.

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande grupptillfälle:

- Ledarna informerar att gruppen nästa gång gästas av RFSU-representant.

Tillfälle 8: Sex och samlevnad

Föreläsning om sex och samlevnad med RFSU-representant.

Fika och frågestund:

- Gruppen ställer frågor och diskuterar.

Utvärdering av dagens aktiviteter:

- Tummen upp/tummen ner/tummen åt sidan. Ledarna ställer frågor, deltagarna får visa med tummen vad de tycker.

Information om kommande grupptillfälle:

- Ledarna informerar att gruppen nästa gång är avslutning med knytkalas. Alla kan ta med sig något att bjuda på.

Tillfälle 9: Avslutning och knytkalas

Frågelåda:

- Både deltagarna och ledarna har skrivit ämnen som de vill prata om på lappar och lagt i frågelådan.
- Den som vill drar en lapp. Antingen pratar man om ämnet själv, eller så frågar man om någon annan vill prata om det, eller så tar man en ny lapp.

Knytkalas.

Deltagarna fyller i formulär med tre utvärderingsfrågor om insatsen.

Utvärderingsfrågor

Vad har varit bra i ungdomsgruppen?

Vad har varit dåligt i ungdomsgruppen?

Föreslå något du tycker man kan göra i ungdomsgruppen, om vi fortsätter i vår!
